

Inkluder oss!

– Vi må bli hørt og sett.
Det handler om respekt.

Rapport fra
rettighetsseminar for
mennesker med
utviklingshemming

Kulturdepartementet

Bufdir

Stiftelsen SOR

Stiftelsen SOR, mars 2020

Linn Løvlie Slette (red.) og Britt-Evy Westergård

Grafiske elementer: Kine Aasbak

Layout: Bassedesign

Foto: Mikkel Eknes og Terje Roger Bringedal, VG

Bildene er hentet fra [flickr.com/photos/stiftelsen-sor/albums](https://www.flickr.com/photos/stiftelsen-sor/albums)

Forord

FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) legger til grunn at alle mennesker har lik verdi, og at samfunnet må innrettes slik at alle, uansett fysiske og psykiske forutsetninger, får lik tilgang til de rettigheter som danner grunnlaget for et verdig liv. Dette innebærer at politikken for mennesker med funksjonshemming, herunder utviklingshemming, skal bygge på likestilling og likeverd, selvbestemmelse og deltakelse og integrering. Samfunnet skal innrettes og tilrettelegges slik at alle kan delta på lik linje, uavhengig av individuelle forutsetninger.

I oktober 2014 ble Rettighetsutvalget satt ned. Utvalget leverte sin utredning «På lik linje» høsten 2016. Utvalget kartla i hvilken grad utviklingshemmedes situasjon er i tråd med menneskerettslige forpliktelser og grunnleggende rettigheter. Konklusjonen til utvalget, er at det forekommer brudd på menneskerettighetene på de fleste områder når det gjelder personer med utviklingshemming. I 2018 vedtok derfor Stortinget at regjeringen skulle legge frem en stortingsmelding med forslag til tiltak som skal bidra til å sikre oppfyllelse av utviklingshemmedes menneskerettigheter.

Vi håper at stortingsmeldingen kan bidra til endring i riktig retning. For å nå regjeringens visjon om et «samfunn for alle» må det til store endringer av dagens politikk nasjonalt; og for ikke å glemme lokalt. For det er i kommunene livene leves. I denne rapporten kan du lese hva et utvalg av personer med utviklingshemming mener om dagens situasjon innenfor temaene arbeid, selvbestemmelse, eget hjem, helse, skole og utdanning; og ikke minst ferie og fritid.

Tusen takk til Marius, Synne, Camilla, Kristin, Lars Åge, Torill, Ørjan, Karl-Johan, Svein Andre, Gry-Lillian, Lars Petter, Ole Magnus, Thomas, Jan Tore og John-Harald for gode, konstruktive, hjerteskjærende og viktige innspill. Vi må også rette en stor takk til Hilde Guddingsmo, Britt-Evy Westergård, Elisabet Askjer Nordahl, Kjersti Skarstad, Mikkel Eknes, Grete Vandvik og TV BRA.

På vegne av Stiftelsen SOR ønsker jeg å takke for oppdraget.

Linn Løvlie Slette
Stiftelsen SOR

Innhold

Sammendrag	5
Innledning	6
Begrepsavklaring	7
1.0 Forberedelser og etterarbeid	8
1.1 Forberedelser	9
1.2 De inviterte	9
1.3 Etterarbeid	9
2.0 Materialer og metoder	10
2.1 Materialer	10
2.2 Metoder og gjennomføring	10
2.2.1 Brainstorming	11
2.2.2 Enesamtaler	12
2.2.3 Forhåndsutfylte kort	12
2.2.4 Forelesning om ulike tema	12
3.0 Innspill og resultat	16
3.1 Arbeid	17
3.2 Eget hjem	18
3.2.1 Økt kompetanse i tjenestene	19
3.3 Skole og utdanning	20
3.4 Ferie og fritid	21
3.5 Helse	22
3.6 Selvbestemmelse	23
4.0 Evaluering og anbefalinger	24
4.1 Evaluering	25
4.2 Tips til gjennomføring og organisering	26
5.0 Avslutning	28
6.0 Litteraturliste	30
7.0 Vedlegg	31
7.1 <i>Deltakerliste</i>	
7.2 <i>Anmodningsvedtak</i>	
7.2 <i>Samtykkeskjema</i>	

Sammendrag

19. og 20. august 2019 ble Norges første menneskerettighetsseminar for personer med utviklingshemming avholdt i Oslo.

Seminaret ble arrangert som en kreativ workshop, der ulike metoder ble brukt for å få frem deltakernes synspunkter og refleksjoner omkring seks utvalgte tema. Funn fra seminaret er en del av grunnlagsmaterialet for utarbeidelse av Melding til Stortinget om sikring av utviklingshemmedes menneskerettigheter. Seminaret ble avsluttet med et langt besøk av daværende Kultur- og likestillingsminister Trine Skei Grande.

Funn fra seminaret viser at mennesker med utviklingshemming drømmer om å ha de samme rettighetene som alle andre. Problemet er at de ikke føler seg hørt i spørsmål og saker som angår dem. Samtidig føler de seg som en økonomisk byrde for samfunnet. Mange uttrykker også at de blir behandlet som barn. Og gjentatte ganger blir «systemet» trukket frem som det største hinderet for et likeverdig og godt liv.

Evalueringene viser at deltakerne var svært tilfredse med gjennomføringen av arrangementet. De følte seg sett og hørt, noe som ut i fra innspillene under kan virke som en mangelvare i det daglige.

Seminaret ble arrangert av Bufdir og Stiftelsen SOR, på oppdrag fra Kulturdepartementet.

Innledning

Det står tydelig skrevet i Grunnloven § 98: «Alle er like for loven. Intet menneske skal utsettes for usaklig eller upassende forskjellsbehandling.» Likevel viser funn fra det regjeringsoppnevnte Rettighetsutvalget at mennesker med utviklingshemming diskrimineres på de fleste livsområder (NOU 2016: 17). FN har også rettet sterk kritikk mot Norge, da de mener at funksjonshemmede behandles som pasienter, og ikke som likestilte borgere¹. På bakgrunn av funn fra NOUen «På lik linje» vedtok stortinget i 2018 at regjeringen skulle legge frem en stortingsmelding med forslag til tiltak som skal bidra til å sikre oppfyllelse av utviklingshemmedes menneskerettigheter.

I en stortingsmelding som handler om tiltak som skal bidra til å styrke rettighetene for utviklingshemmede, er det en forutsetning og en selvfølge at utviklingshemmede er sett og hørt. Demokratisk og sosial deltakelse handler om å kunne si sin mening og kunne påvirke, noe som er avgjørende for å belyse problemstillinger, og iverksette gode tiltak og løsninger. For utviklingshemmede betyr det i tillegg større innflytelse over eget liv og styrket tilhørighet i samfunnet².

Kulturdepartementet og daværende Kultur- og likestillingsminister Tine Skei Grande, inviterte derfor 16 personer med utviklingshemming til et tilrettelagt Rettighetsseminar i Oslo den 19. og 20. august 2019. Fra hele Norge tok deltakerne med utviklingshemming turen for å komme med innspill til stortingsmeldingen «utviklingshemmedes menneskerettigheter». Funn fra seminaret viser tydelig en generell misnøye over egen - og andres livssituasjon på de fleste felt. To av seminardeltakerne uttrykte det slik til våre norske politikere:

**” – Vi er nederst i samfunnet.
Det må dere gjøre noe med!**

**– Dere må ikke se på oss som en gruppe
som koster penger, men heller se
hvilke ressurser vi har** ”

Slike utsagn gjør inntrykk. Og denne rapporten inneholder mange av dem.

¹ Funksjonshemmedes fellesorganisasjon (FFO). (2019). Funksjonshemmedes rettigheter brytes www.fo.no/aktuelt/2019/crpd-skyggerapport-til-fn-2019

² I NOU'en vises det dessverre til at mange med utviklingshemming har svakere forutsetninger enn andre for å være politisk aktiv og kunne delta i demokratiet

Trine Skei Grande ankommer rettighetsseminaret 20. august 2019. Fra venstre: NRK, TV BRA, VGTV, tidligere kultur- og likestillingsminister Trine Skei Grande (V), Ahmad Ghanizadeh (avdelingsdirektør i barne- og familiedepartementet) og Anna Bjørshol (avdelingsdirektør i barne-, ungdoms-, og familiedirektoratet). Foto: Terje Roger Bringedal, VG

Kapittel for kapittel

1. Kapittel én tar for seg hvilke forberedelser vi gjorde, og planleggingen av seminaret.
2. Kapittel to omhandler valg av materialer og metoder for å få frem deltakernes synspunkter og tanker basert på utvalgte tema.
3. Kapittel tre er rapportens største del. Kapitlet er inndelt i sju underkapittel. Her vil funn fra de ulike temaene vi arbeidet med på seminaret presenteres. Som en innledning til hvert underkapittel finner du det aktuelle anmodningsvedtaket til stortingsmeldingen, og den aktuelle menneskerettigheten som berører hvert tema.
4. Kapittel fire presenteres deltakernes evaluering av seminaret, etterfulgt av våre anbefalinger for hvordan et rettighetsseminar bør planlegges og gjennomføres.
5. I kapittel fem legges deltakernes krav for en bedre hverdag frem, før rapporten avsluttes med Stiftelsen SORs refleksjoner omkring seminaret. Helt bakerst i rapporten finner du deltakerliste, anmodningsvedtaket som stortingsmeldingen tar utgangspunkt i, og samtykkeskjema.

Begrepsavklaring

I teksten benyttes både ordet seminardeltaker og deltaker om de inviterte personene med utviklingshemming. Dette for å få flyt i teksten. Ledsagere benyttes om deltakernes nærpå personer. Arrangør benyttes om personene som hadde en aktiv, og arbeidende rolle under hele seminaret. I teksten nevnes FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne flere ganger. I tillegg nevnes den internasjonale forkortelsen CRPD der det faller seg naturlig. I rapporten ser du at mennesker med utviklingshemming og utviklingshemmede brukes om hverandre. Også dette gjøres bevisst for å bedre den språklige flyten.

Forberedelser og etterarbeid

Tidlig i planleggingen knyttet vi til oss en rekke fagpersoner som har utmerket seg innenfor kreative workshops og inkluderende forskning. Alle personene, utenom Grete Vandvik, hadde en aktiv rolle under hele seminaret. Under finner du en kort presentasjon av de enkelte fagpersonene.

Hilde Guddingsmo er doktorgradsstipendiat ved Nord Universitet, og forsker på opplevd selvbestemmelse hos beboere i bofellesskap. Hun har brukt kreative workshops som metode i sitt doktorgradsarbeid, og disputerer i løpet av 2020. Hilde underviser på vernepleierutdanningen ved Nord Universitet i Namsos.

Britt-Evy Westergård har doktorgrad i livsfortellingsarbeid som grunnlag for personsentrert tjenesteyting hos voksne eldre med utviklingshemming, og hun underviser til daglig på vernepleierutdanningen ved OsloMet. Britt-Evy har i tillegg skrevet boka «venner» sammen med seminardeltaker Torill.

Grete Vandvik arbeider som seniorrådgiver i Redd Barna. Hun har tidligere arrangert rettighetsworkshop for barn med utviklingshemming. Erfaringene fra dette seminaret ble presentert for Stiftelsen SOR og Bufdir i planleggingsfasen av rettighetsseminaret. Rapporten til Redd Barna «Vi har også en stemme»³ har vært en stor inspirasjonskilde i forbindelse med planleggingen av nevnte seminar.

Kjersti Skarstad har doktorgrad i menneskerettigheter, og arbeidet ved Bufdir før og under seminaret. Hun er aktuell med boken «funksjonshemmedes menneskerettigheter», og denne boken la gode føringer for viktige fokusområder i planleggingsfasen.

Og sist men ikke minst hadde vi svært god hjelp av Elisabet Askjer Nordahl i forbindelse med gjennomføring av seminaret. Hun er utdannet spesialpedagog, og arbeider som avdelingsleder ved SENS.

³ Sommerseth, K. (2017). Vi har også en stemme.
www.reddbarna.no/nyheter/vi-har-ogsaa-en-stemme

1.1 Forberedelser

Basert på innholdet vedtaket (vedlegg 2) som ligger til grunn for stortingsmeldingen, plukket vi ut følgende rettigheter å arbeide med under seminaret:

- Retten til arbeid
- Retten til å bo hvordan, hvor og med hvem man vil
- Retten til utdanning og en inkluderende skole
- Retten til å bestemme i eget liv
- Retten til gode helsetjenester
- Retten til å delta på fritidsaktiviteter, i kulturlivet og å ha ferie

Som skrevet innledningsvis sendte Kulturdepartementet, med håndskrevne invitasjoner fra statsråden, ut invitasjoner til alle deltakere. Like etter at den formelle invitasjonen ble sendt fra departementet, sendte Stiftelsen SOR et informasjonsbrev til alle deltakere. I dette brevet ba vi deltakerne om å forberede seg litt. Vi viste til den letteste versjonen av FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne⁴, og ønsket at alle deltakere tittet litt i denne. I tillegg sendte vi ut noen spørsmål som deltakerne kunne forberede seg på. Hensikten med disse spørsmålene var at deltakerne skulle møte igjen de samme formuleringene flere ganger i løpet av arrangementet, og at de dermed hadde gjort seg opp noen tanker om hva som var viktig å si til hvert tema. Under presenteres et utvalg av spørsmålene:

- Hva betyr det for deg å ha en jobb?
- Hva er viktig for deg i ditt liv?
- Hva liker du å gjøre når du har fri?
- Hva kan bli bedre i ditt liv?
- Hva er du fornøyd med i ditt liv?
- Får du ha det slik du vil i eget hjem?
- Hva er viktig å bestemme selv?

Vi oppfordret også deltakere og eventuelle ledsagere til å ta kontakt med oss om noen hadde spørsmål. En uke før seminarstart ringte vi til alle deltakere for å ønske dem velkommen til Oslo, og for å bli litt ekstra kjent. Flere av deltakerne uttrykte begeistring over dette under seminaret.

I og med at vi både skulle behandle personopplysninger, og ta opp store deler av seminaret på båndopptaker søkte vi Norsk senter for forskningsdata (NSD) om godkjenning til å dette. Samtidig skrev alle deltakere under på et samtykkeskjema⁵, der de samtykket til at utsagn og bilder fra seminaret kunne brukes i stortingsmeldingen, og i annet skriftlig materiale.

1.2 De inviterte

I en tidlig fase involverte vi et knippe av ulike funksjonshemmedes organisasjoner til å spille inn aktuelle kandidater til seminaret. God representasjon av kjønn, alder, geografisk tilhørighet og interessefelt var viktig i denne prosessen. Felles for alle deltakere er at de har vist et tydelig engasjement for egne, og andres rettigheter. Deltakerne snakket også på vegne av andre enn dem selv på seminaret. Organisasjonene spilte inn gode kandidater, og i samråd med Bufdir⁶ inviterte vi 16 personer til seminar. 15 personer deltok. Fullstendig deltakerliste er vedlagt bakerst i rapporten.

Vi er fullstendig klar over at deltakerne ikke representerer alle utviklingshemmede i Norge, men likevel er funnene i rapporten i tråd med funn fra tidligere forskning⁷ og utredning⁸ på feltet, noe vi mener styrker gyldigheten av funnene i rapporten betraktelig.

1.3 Etterarbeid

De fleste samtaler ble under seminaret tatt opp på båndopptaker uten tilkoblingsmuligheter til internett. Noe som er i tråd med NSD sine retningslinjer om behandling av personsensitive data. Alle lydfiler ble deretter kortet ned, og oversendt til transkribering. 250 sider ble deretter finlest for å finne viktige utsagn og refleksjoner. I tillegg ble alle plakater og post-it-lapper systematisert i et eget dokument. Alt materiell ble deretter oversendt til arbeidsgruppen for stortingsmeldingen.

⁴ Lettlest funksjonsevnekonvensjon er tilrettelagt av Ridderne (www.ridderne.no)

⁵ Samtykkeskjemaet finner du bakerst i rapporten

⁶ Barne-, ungdoms-, og familiedirektoratet

⁷ Tøssebro, J. (red.). (2019). Hverdag i velferdsstatens bofellesskap. Universitetsforlaget

⁸ Funn fra rettighetsutvalgets NOU 2016: 17 «på lik linje»

Materialer og metoder

Samarbeidsregler

Ha god tid når vi snakker

Rekk opp hånda når vi vil si noe

Ikke snakke i munnen på hverandre

Én ordstyrer

Lytte til hverandre

Ha mobil på lydløs

2.1 Materialer

Det ble kjøpt inn store plakater, post-it lapper som matchet plakatenes farger, forhåndsutfylte A4-kort, gode tusjer, klistremerker og snakkebobler i papp. Dette utgjorde seminarets kreative materialer. Eksempler på dette vises i neste kapittel.

I tillegg fikk alle deltakere utdelt hver sin mappe med program, deltaker-, og arrangørliste, samtykkeskjema og gruppeinndeling. Samtidig trykte vi opp en lettlest FN-konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) til alle.

2.2 Metoder og gjennomføring

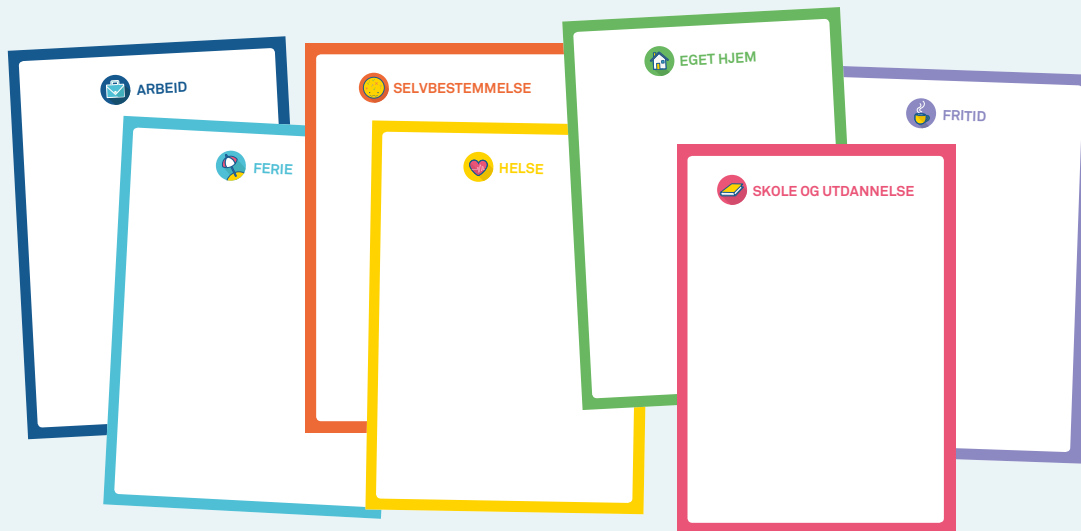
I dette kapittelet vil metodene som ble brukt under seminaret presenteres. Det ble tidlig klart for oss at et innspillseminar må benytte ulike tilnærminger for å få gode innspill på de utvalgte temaene. Det ble derfor naturlig å velge kreativ workshop som en overordnet metode. I workshoper kan det være

hensiktsmessig å veksle mellom å jobbe i plenum/storgruppe, eller å dele gruppen i mindre grupper (Farner, 2008; Østby & Haugenes, 2019). Derfor begynte vi i små grupper for å skape trygghet, før vi senere arbeidet i plenum. Vi delte inn gruppene på forhånd, med fokus på god mix av begge kjønn i hver gruppe, men la til rette for individuelle bytter om deltakerne ønsket dette.

Ved starten av seminaret ble deltakere og arrangører enige om noen felles samarbeidsregler⁹ som skulle gjelde under seminaret. Disse reglene ble skrevet på flipover, og var synlig i konferanserommet begge seminardager.

Innledningsvis fulgte en forelesning om menneskerettigheter ved Kjersti Skarstad. Allerede ved dette innlegget uttrykte deltakerne at hverdagen ikke er i tråd med rettighetene som ble presentert. Innlegget ga seminardeltakerne en grunnleggende forståelse for hva menneskerettigheter er, og hvilke rettigheter som gjelder på feltene vi skulle jobbe med.

⁹ Etter inspirasjon fra boka «Inkluderende forskning sammen med personer med utviklingshemming - en metodebok», skrevet av May Østby og Marit Haugenes (red.). (2019).

Plakatene som ble brukt under seminaret. Fra venstre: Arbeid, Ferie, Selvbestemmelse, Helse, Eget hjem, Skole og utdanning, Fritid. Design: Kine Aasbak.

2.2.1 Brainstorming

Den kreative prosessen startet med brainstorming i små grupper. Her brukte vi store plakater som var inndelt etter de ulike rettighetene. Deltakerne ble delt inn i grupper, der to arrangører ledet gruppesamtalen og noterte viktige synspunkt og kommentarer på plakater og post-it-lapper. Hensikten med å dele inn i små grupper var å skape trygghet, samt at hver enkelt deltaker fikk komme til ordet, og bli sett av de som ledet gruppesamtalen. I transkribering av materialet fremkommer det tydelig fra flere deltakere at dette opplevdes som en trygg måte å arbeide på.

Britt-Evy Westergård, Torill og Linn Løvlie Slette diskuterer problemstillinger knyttet til eget hjem. Bildet viser hvordan vi arbeidet med plakaterne til brainstormingsøvelsen. Foto: Mikkel Eknes

Eksempel på ferdig utfylt plakat etter to intense seminardager. Foto: Linn Løvlie Slette

2.2.2 Enesamtaler

Enesamtalene la til grunn de forhåndsutsendte spørsmålene som nevnes i kapittel 1.1. Fire arrangører hadde ansvar for å snakke med tre-fire deltakere hver. Om noen ikke ønsket å delta, ble det informert om at man kunne trekke seg fra aktiviteten. Hensikten med samtalene var at deltakerne virkelig skulle føle seg sett, og at de kunne snakke om ting som de kanskje ikke hadde lyst til å si i plenum. Parallelt med enesamtalene ble det arrangert andre aktiviteter.

2.2.3 Forhåndsutfylte kort

For de deltakerne som var ferdige, eller ventet på enesamtalene, ble det arbeidet med tre ulike forhåndsutfylte kort i A4-format. Kortene ble personlig overlevert fra seminardeltakerne til Kultur- og likestillingsministeren når hun kom på besøk. Disse kortene krevde noe bistand fra ledsagerne, men resultatet tydet på at de var effektive likevel. Settingene og spørsmålet på kortene ble valgt ut fra spørsmålene i informasjonsbrevet.

2.2.4 Forelesning om ulike tema

Det ble holdt egne innlegg om temaene arbeid og ferie, selvbestemmelse, og eget hjem. Henholdsvis av Jarle Eknes, Britt-Evy Westergård og Hilde Guddingsmo. Alle forelesere presenterte den aktuelle menneskerettigheten i sine innlegg, slik at deltakerne kunne sammenligne hvordan ting skal være, med hvordan ting faktisk er.

Under kan du lese hvordan Britt-Evy forberedte og gjennomførte innlegget om selvbestemmelse sammen med deltakerne Torill og Lars Åge. Deretter kan du lese hvordan Hilde Guddingsmo forberedte innlegget om eget hjem.

Lars Åge
Foto: Mikkel Eknes

Innlegg om selvbestemmelse

Skrevet av førsteamanuensis Britt-Evy Westergård ved OsloMet

Lars Åge og Torill er begge gode venner av meg, og vi er godt vant til å jobbe sammen. Både Torill og Lars Åge har erfaring med selvbestemmelse i praksis. Før konferansen snakket vi sammen i telefonen om hva som er viktig å vite om selvbestemmelse, og hvilke temaer om selvbestemmelse det er viktig å ta opp med deltakerne. Torill og Lars Åge formidlet egne tanker om hva som er viktig:

«Det er viktig at en har mulighet til å gjøre egne valg om jobb, bolig og fritida. Retten til selvbestemmelse er såpass viktig at det er viktig at ingen skal trække en på tærna og forsøke å bestemme over en. Dette skjer for ofte, både fra myndighetene og fra andre personer.» - Lars Åge.

«Det skulle vært mer samarbeid mellom dem som bestemmer hvilke tjenester personer med utviklingshemming skal få. Politikerne tar ikke oss på alvor, vi har fått det dårligere. Personalet gjør en god jobb men de mangler ressurser. Jeg følger med mye på nyhetene men vår situasjon tas aldri opp. Det virker som om politikerne ikke tenker på oss.» - Torill.

På bakgrunn av disse innspillene utformet jeg 18 spørsmål på Powerpoint. Forslagene ble gjennomgått og justert i første pause på konferansen og vi fordelte oppgaver mellom oss: Lars Åge skulle være ordstyrer, Torill ga beskjed til Britt-Evy om hun glemte noe, og Britt-Evy var sekretær.

Alle deltakerne satt i en sirkel og fikk lest opp spørsmålet vi skulle diskutere, samtidig som det ble vist på storskjerm. På grunn av engasjementet i gruppen fikk vi ikke tid til alle spørsmålene vi hadde forberedt. Spørsmålene ble valgt ut fra hva deltakerne kom med innspill på. Slik sett virket de 18 spørsmålene vi hadde laget som en «spørsmålsbank» som ble styrt av deltakerne. Spørsmål vi snakket om var:

- Hvordan kan du bli kjent med rettighetene dine?
- Hvordan skal de som har vanskeligheter med å høre, se og forstå få hjelp til å bestemme selv?
- Hva kan kommunen gjøre for at dine behov først og fremst tas hensyn til, og ikke først og fremst personalets behov?
- Hva er de viktigste rettighetene det bør stå noe om i den nye Stortingsmeldingen?

Hva deltakerne mente om temaet kan du lese mer om i kapittel 3.6.

Innlegg om eget hjem

Hilde Guddingsmo, PhD-stipendiat ved Nord Universitet, hadde ansvar for innlegget om eget hjem. Hun hadde i forkant skrevet ned 16 påstander om temaet på Powerpoint. Eksempler på påstander var «Jeg kan velge hvem jeg skal bo sammen med», «Andre bestemmer hvem som skal hjelpe meg», og «Jeg kan velge selv hvor jeg skal bo».

Påstandene ble lest opp høyt, før deltakerne tok stilling til utsagnet med forhåndslaminerte ja- og nei-kort. Påstanden og deltakernes svar ble deretter diskutert i plenum. Hilde noterte innspill som kom frem rett inn i Powerpointen, før innlegget ble avsluttet med forslag til tiltak for å bedre situasjonen i eget hjem. Hva deltakerne mener om eget hjem, og kompetanse i tjenestene de mottar kan du lese i kapittel 3.2 og 3.2.1.

Karl-Johan og Jan Tore tar stilling til ulike påstander som omhandler eget hjem. Foto: Mikkel Eknes

Hele seminaret ble avsluttet med besøk av statsråd Trine Skei Grande. Hun fikk høre hva deltakerne hadde jobbet med, og hun kom med gode svar på deltakernes meninger og spørsmål. For mange var nok dette høydepunktet med hele arrangementet.

Foto: Mikkel Eknes

Innspill og resultat

Under vil funn fra temaene arbeid, eget hjem, økt kompetanse i tjenestene, skole og utdanning, ferie og fritid, helse, samt selvbestemmelse presenteres. Til hvert tema har vi tatt med den aktuelle menneskerettigheten som gjelder, samt hva det vil fokuseres på i stortingsmeldingen basert på anmodningsvedtaket. Vedtaket presenteres først, etterfulgt av den relevante menneskerettigheten. Deretter følger utsagn og utvalgte historier, før alle kapittel avsluttes med en oppramsing av meninger fra seminardeltakerne.

Tekst i kursiv og hermetegn er direkte sitat fra deltakerne selv. Disse er hentet ut fra transkribering av ovennevnte lydopptak. Noen av setningene er justert på av rapportforfatter for å få bedre flyt i setningen, men budskapet i utsagnene er ikke endret. Utsagnene listes opp under i tilfeldig rekkefølge, men har alle blitt nevnt flere ganger, og vurderes derfor å være viktige innspill for deltakerne.

Stortingsvedtak 896: Stortingsmeldingen skal legge vekt på tiltak som sikrer utviklingshemmede retten til arbeid, herunder tilrettelagt yrkesfagutdanning.

CRPD artikkel 27: Mennesker med nedsatt funksjonsevne har rett til arbeid på lik linje med andre.

En av deltakerne arbeider tre timer, to dager i uken. I og med at vedkommende er avhengig av rullestol er det vanskelig å ta kollektivtransport til og fra jobb. Derfor må hun betale 400 kroner hver dag for å komme seg på arbeid. Hun bruker altså mer penger på transport i måneden, enn hun får i lønn fra vekstbedriften hun arbeider hos. Det gjør at hun hver eneste måned går i minus ved å reise på jobb. Men hun reiser likevel, fordi det betyr veldig mye for henne å ha noe å stå opp til.

Nå har hun solgt leiligheten sin fordi kommunen ikke innvilger nok timer med brukerstyrt personlig assistent (BPA). Hun har valgt å flytte hjem til moren og faren slik at hun får den hjelpen hun trenger i hverdagen. Hun sier det slik: «Jeg får faktisk ikke den hjelpen jeg trenger av de som jobber i kommunen. De har tatt fra meg mange timer i vedtakene mine. Så nå har jeg søkt om flere timer, men har fått avslag. Nå driver jeg og anker, men jeg gir meg ikke før jeg får det jeg vil ha!»

Dette mener seminar- deltakerne om forhold knyttet til arbeid

1. «Motivasjonslønn» er ikke motiverende
2. Ønsker å ha muligheten til å bytte jobb fra VTA til ordinært arbeid, og fra ordinært arbeid til VTA
3. Det må være mulig å fagorganisere seg
4. Motivasjonen faller når jeg tjener lite penger
5. Det må bli flere VTA-plasser
6. Det må bli flere ordinære arbeidsplasser
7. Vi må kunne tjene mer enn 0,4% av grunnbeløpet ved siden av uføretrygden
8. Mulighetene for billigere transport til og fra arbeid må bli bedre
9. Vi har det sosialt på jobb
10. Får ikke velge jobb selv. Må ta det som er ledig i vekstbedriften

Eget hjem

Stortingsvedtak 901: Stortingsmeldingen skal legge vekt på at utviklingshemmede skal ha samme mulighet til å kjøpe og eie egen bolig som andre.

CRPD artikkel 19A: Mennesker med nedsatt funksjonsevne skal ha anledning til å velge bosted, og hvor og med hvem de skal bo, på lik linje med andre, og må ikke bo i en bestemt boform.

Flere av deltakerne opplever at kommunen hindrer dem fra å flytte sammen med kjæresten sin. Noen har til og med erfart at de måtte søke kommunen om å bli samboere, hvorpå kommunen avsto søknaden gjentatte ganger. Dette resulterte i at vedkommende brøt med det kommunale tjenestetilbudet, og skaffet seg leilighet på egenhånd i det private markedet. En annen deltaker opplever at det ikke er valgfrihet når det gjelder hvilken matbutikk man vil handle i. Noen steder er det innført handling over nett (kolonial.no nevnes) for å redusere tidsbruk hos de som mottar kommunale tjenester. Dette ble det uttrykt stor misnøye rundt.

Dette mener seminar-deltakerne om forhold knyttet til eget hjem

1. La flere få eie egen leilighet
2. Det er viktig at man får bestemme hvor man vil bo, og med hvem man vil bo
3. Selvbestemmelsen er borte når man bor i bofelleskap
4. Den kommunale husleien er altfor høy
5. BPA gir mer trygghet og frihet i hverdagen
6. Det må være en viss valgfrihet ved måltider i egen leilighet. Personalet skal ikke bestemme hva vi skal spise
7. Mennesker som leier hos kommunen skal ikke utsettes for tvangsflytting
8. Vi skal varsles om kommunen øker husleien
9. Det er lettere å bestemme i eget hjem når man eier leiligheten selv
10. Det er enklere å flytte om man eier eget hjem selv
11. Kommunens turnus og overlapping hindrer oss i å delta i samfunnet på lik linje med andre

Økt kompetanse i tjenestene

Ikke overraskende ble kompetansen i tjenestene deltakerne mottar diskutert. I og med at dette også er et fokusområde i den nye stortingsmeldingen har vi valgt å ta med et eget kapittel om dette.

Stortingsvedtak 902: Stortingsmeldingen skal legge vekt på å sikre at tjenesteapparatet for mennesker med utviklingshemming innehar tilstrekkelig kompetanse til at utviklingshemmede får likeverdige tjenester innenfor ulike samfunnsområder, på linje med alle andre.

CRPD artikkel 26: Norge skal fremme utviklingen av grunn- og etterutdanningen av fagfolk og personell som arbeider i habiliterings- og rehabiliteringstjenestene.

Flere av seminardeltakerne uttrykte tydelig at kompetansen i de kommunale tjenestene er for dårlig, og at «systemet» er til hinder for et godt liv. Det er svært bekymringsverdig at et flertall av deltakerne er misfornøyd med tjenestene de mottar. De opplever at de må tilpasse seg de ansatte, og at de ansatte i liten grad tilpasser seg etter hvem dem skal bistå i hverdagen. I tillegg opplever mange seminardeltakere og ikke bli hørt om man er misfornøyd med tjenestene man mottar. Det er et tankekors at de få som har fått innvilget BPA jevnt over er mer fornøyd. En deltaker sa det slik: «Jeg har brukerstyrt personlig assistent, og det er det beste jeg har fått, faktisk.»

Og et utsagn som spesielt gjorde inntrykk var dette: «Man skal ha retten til å kunne bli vurdert ikke bare ut ifra et lite stykke papir, men at man blir vurdert ansikt til ansikt, at de (les: som fatter vedtak) får lov til å se personen (les: som eier vedtaket).» Ved håndsopprekning kom det tydelig frem at tre av 15 deltakere har vært med på å skrive enkeltvedtaket sitt selv. Forvaltningsloven er likevel klar på at en part skal kunne medvirke, og ha innsynsrett i prosessen rundt fatting av vedtak.

Dette mener deltakerne om forhold knyttet til kompetansen i tjenestene

1. De som jobber må faktisk respektere at de jobber i andres hjem
2. Personalet prøvde å bestemme over meg. Jeg flyttet hjem til mamma
3. De ansatte tar styringa i leiligheten min
4. De som jobber i kommunen må respektere at de jobber i andres hjem
5. Personalet er ikke flinke til å lytte!
6. Sommervikarene har for lite kunnskap
7. Man skal ha selvbestemmelse i eget hjem
8. Det er de som styrer boligen som er problemet
9. De ansatte har for liten tid
10. I kommunen er det alt for mange å forholde seg til. Det er utrygt
11. At de som hjelper oss kan snakke godt norsk
12. Kommunen må spørre oss ofte om vi er fornøyd med tjenestene vi mottar
13. Vi må få mer hjelp, basert på hva vi trenger, og ikke basert på kommunens økonomi
14. Ansatte i kommunen bryter taushetsplikten om andre beboere i bofelleskap
15. Vi bør få undervise studenter på høyskolene om hvordan det er å ha en utviklingshemming

Skole og utdanning

Stortingsvedtak 900:

Stortingsmelding skal legge vekt på tilrettelagt undervisning for utviklingshemmede elever i den ordinære skolen, herunder universell utforming av eksisterende skolebygg.

Stortingsvedtak 898:

Stortingsmeldingen skal undersøke hvorfor utviklingshemmede har mistet retten til å ta et andre år på folkehøyskole.

CRPD artikkel 24:

Mennesker med nedsatt funksjonsevne har rett til utdanning og livslang læring, i et inkluderende utdanningssystem på alle nivåer.

Et uttalt problem for deltakerne når det gjelder skolegang er erfaringer med mobbing og stigmatisering. Deltakerne snakket både for seg selv, og andre de kjenner om problemet med mobbing. Samtidig som mobbing er et problem, føles det også svært stigmatiserende å bli puttet i særklasser - spesielt på videregående. Samtlige var positive til å delta i ordinære klasser med tilstrekkelig hjelp fra kompetente ansatte.

Dette mener seminardeltakerne om forhold knyttet til skole og utdanning

1. Det må innføres et eget mobbeombud for voksne
2. At skolesystemet legger opp til mest mulig tilrettelegging for klassetilhørighet, og at utviklingsmulighetene til den enkelte blir ivaretatt
3. At skolen iverksetter tiltak mot mobbing
4. At det tilrettelegges for høyere utdanning også for utviklingshemmede
5. Sørge for at utviklingshemmede ikke bare er i spesialklasser, men sammen med andre jevnaldrende
6. Vi må lære andre ting enn å steke vafler
7. Assistentene har for lite kunnskap
8. Vi må få kompetent hjelp til å forstå, og til å lære
9. De som arbeider på skolen må ha mer kompetanse på hva det vil si å ha en utviklingshemming

Ferie og fritid

Stortingsvedtak 905: Stortingsmeldingen skal legge vekt på å sikre alle muligheter til å drive med meningsfylte fritidsaktiviteter og muligheter for livssynsutøvelse.

CRPD artikkel 30: Mennesker med nedsatt funksjonsevne har rett til å delta i kulturlivet, og i fritids-, fornøyles-, og idrettsaktiviteter på lik linje med andre.

Et av de temaene som engasjerte deltakerne aller mest var muligheten til å reise på ferie - på lik linje med andre. Alle seminardeltakerne opplever det som svært urettferdig at man må betale ferieturen for kommunens ansatte, i tillegg til seg selv. For mange er det ikke økonomisk forsvarlig, noe som resulterer i at man må reise på ferie med familien. Flere opplever dette som kjedelig. I tillegg oppleves det som belastende for deltakerne at kommunens turnus, og ansattes behov for pauser og fridager setter en stopper for den ultimate ferieidyllen. En deltaker sa det slik: *«Rettighetene til de ansatte i kommunen er viktigere enn rettighetene våre.»*

Dette mener seminar-deltakerne om forhold knyttet til ferie og fritid

1. Vi må få mulighet til å reise på ferie, uten å betale ekstra for ledsager
2. Vi må få mulighet til å reise på ferie med andre personer enn foreldrene våre
3. Kino er ofte lite tilrettelagt, og det er dyrt
4. Støttekontakter får for lite betalt
5. Støttekontaktordningen er for uforutsigbar
6. Det er vanskelig å komme seg til og fra fritidstilbud
7. Det mangler ledsagere som kan bli med på fritidsaktiviteter
8. Kommunen har ikke nok biler, så vi kommer oss ikke ut på aktiviteter

Stortingsvedtak 897: Stortingsmeldingen skal legge vekt på utviklingshemmedes rett til lik tilgang til helsetjenester av god kvalitet som resten av befolkningen.

CRPD artikkel 25: Mennesker med nedsatt funksjonsevne skal sikres helsetjenester som holder den samme kvalitet og standard som hva tilbys andre, så nært hjemstedet som mulig.

Dette mener seminardeltakerne om forhold knyttet til egen helse

1. Det er viktig med en fastlege som kjenner oss godt, og som tar oss på alvor
2. Legene snakker et språk vi ikke forstår
3. Legen hører ikke på det vi har å si
4. Vi får ikke forsikring
5. Helsepersonell tar oss ikke på alvor
6. Mer økonomisk støtte til innkjøp av diettmat
7. Få riktig hjelp når man har det vanskelig psykisk
8. Kroppen må sjekkes ofte når man begynner å bli gammel

Selvbestemmelse

Stortingsvedtak 895: Stortingsmeldingen skal legge vekt på utviklingshemmede rett til å uttrykke sin mening eller hevde sin rett på lik linje med andre.

CRPD artikkel 12: Mennesker med nedsatt funksjonsevne har rettslig handleevne, på lik linje med andre, på alle livets områder.

Innledningsvis første seminar dag ga Kjersti Skarstad (PhD) deltakerne en innføring i menneskerettigheter. Her trakk hun frem selvbestemmelse som et grunnleggende prinsipp for hele CRPD. En av deltakerne kommenterte det slik: «Selvbestemmelse, det er det ikke alle som har.» Et gjennomgående trekk fra seminaret er at boformen bofelleskap i stor grad er synonymt med lite, eller ingen selvbestemmelse.

Flere av deltakerne var positive til beslutningsstøtte, og en deltaker sa det på denne måten: «Jeg ønsker meg en beslutningsvenn.» Spørsmål rundt vergemål, og vergemålsloven ble i liten grad diskutert, men det kan tolkes som at en lov om beslutningsstøtte er kjærkommen hos de menneskene som ofte får oppnevnt verge.

Dette mener seminar-deltakerne om forhold knyttet til selvbestemmelse

1. De med store bistandsbehov har mindre selvbestemmelse enn andre
2. Det er positivt med noen som kan støtte oss med å ta gode beslutninger
3. Man har ikke selvbestemmelse om man bor i bofelleskap
4. Kommunen bestemmer alt
5. Får ikke bestemme over egne penger
6. Får ikke bestemme egen leggetid
7. Noen ganger blir vi behandlet som barn

4.0

Evaluering og anbefalinger

I dette kapitlet kan du lese deltakernes evaluering av seminaret, før vi presenterer våre anbefalinger for et vellykket rettighetsseminar.

4.1 Evaluering

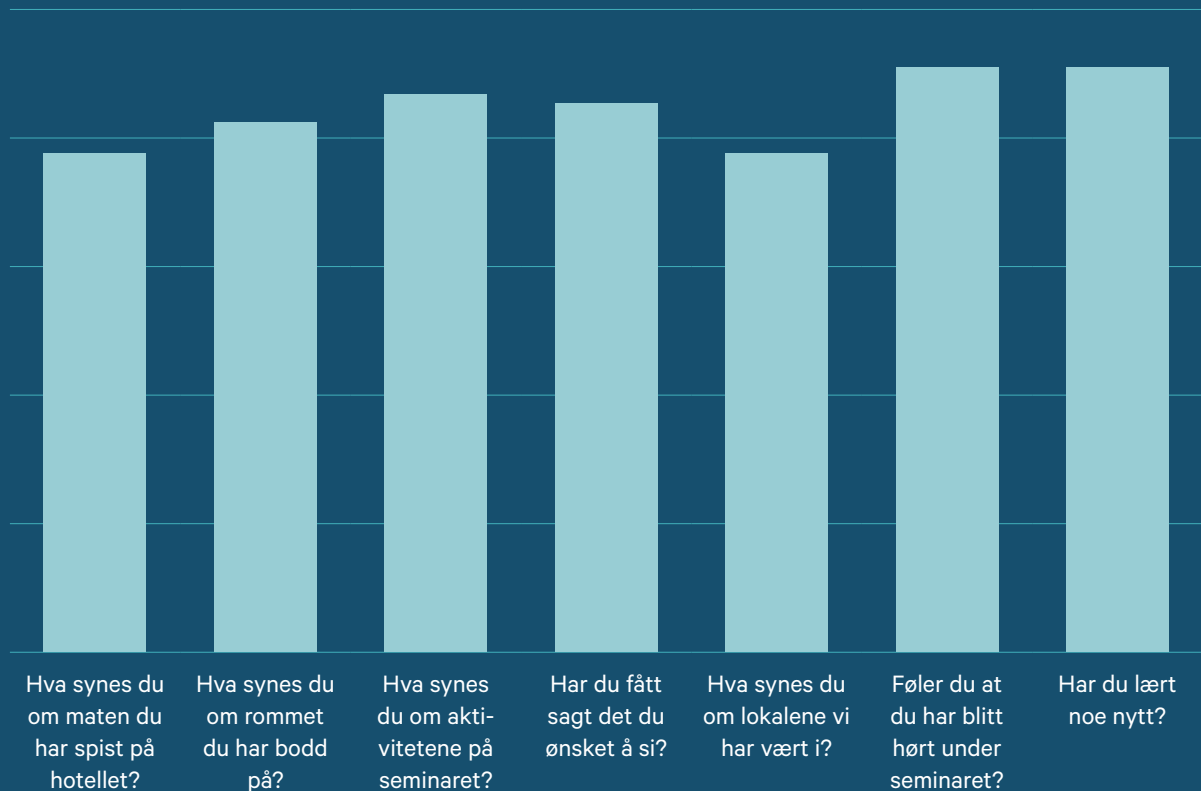
Alle deltakerne evaluerte seminaret avslutningsvis på dag to. På en skala fra en til tre kunne deltakerne ringe rundt den tommelen de mente passet best til hvert spørsmål.

I tillegg kunne de kommentere på skjemaet. Under ser du hvordan tomlene ble fremstilt for deltakerne, samt en grafisk framstilling av evalueringene. Deretter følger deltakernes kommentarer i egen tekstboks.

Evaluering av rettighetsseminaret

Jeg ønsker mer informasjon om rettigheter

Ønsker at det vi har sagt blir satt på agendaen

Veldig lærerikt og opplysende. Flotte mennesker. En stor opplevelse.

Jeg har lært mye

Jeg har blitt kjent med mange

Jeg syns dette er noe regjeringen bør ha hvert år

Det var interessant å få vite hvordan andre utviklingshemmede har det

4.2 Tips til gjennomføring og organisering

Ved arrangering av et slikt seminar er det mange ting man må ta høyde for. Under presenteres noen av våre beste tips for et vellykket arrangement. I tillegg nevnes noen punkter for videreutvikling av tilsvarende seminar.

1. Begynn planleggingen i god tid. Bruk god tid på å undersøke hvilke metoder som legger til rette for et trygt samarbeidsklima. Inkluder gjerne metoder som utfordrer deltakerne litt.
2. Ta tidlig kontakt med inviterte deltakere, og oppretthold kontakten frem til seminaret.
3. Samarbeid med fagpersoner som har erfaring fra tilsvarende arbeid.
4. Sørg for gode, romslige og universelt utformede lokaler. Samtidig er det av stor betydning at arrangører bruker et tydelig og enkelt språk som alle forstår.
5. Når man inviterer mennesker fra hele Norge til seminar bør hotellet ligge sentrumsnært, eller ved flyplassen. Evalueringene viser en liten misnøye med hotellet vi oppholdt oss på.
6. Sørg for at alt teknisk utstyr (båndopptakere, mikrofoner, etc) fungerer før seminarstart. Ha, om det er mulig, en tekniker tilgjengelig til enhver tid slik at uforutsette hendelser ikke setter en stopper for aktiviteter under arrangementet.
7. La deltakerne snakke i mikrofon. Dette gjør det mulig for alle å høre tydelig hva som blir sagt, samtidig som man automatisk må vente på tur for å si noe. Å bruke mikrofon er også en klar fordel om man skal ta opp samtaler på båndopptaker.
8. Gå åpent inn, men ha en plan. La deltakerne få mulighet til å forme seminaret underveis.
9. Legg til rette for gode pauser med mulighet for inntak av mat og drikke.
10. Sørg for å ha tilstrekkelig med ressurser til å forberede og gjennomføre delaktivitetene under seminaret.
11. Bruk tid på å systematisere funnene i løpet av seminaret. Om noe er uklart har man da anledning til å få avklart hva som egentlig menes, før materialet skal brukes i skriftlig form senere. I tillegg gir det arrangøren en mulighet til å se om man skal fokusere annerledes, eller justere på spørsmål eller kjøreplan underveis.
12. I og med at dette seminaret tok for seg flere temaer, og var såkalt sektorovergripende, burde representanter fra ulike departement, og om mulig enda flere statsråder være til stede.
13. Funn fra seminaret viser tydelig at deltakerne ofte føler seg undervurdert. Ved planlegging og gjennomføring av dette seminaret hadde vi fra start høye forventinger til hva deltakerne kunne bidra med. Programmet var relativt tettpakket, og på det meste foregikk enesamtaler, individuell skrivejobb og intervju med TV BRA samtidig. Selv om tiden var knapp og programmet tettpakket, vurderer vi det dit hen at deltakerne fikk sagt mye om de temaene som var viktig for dem, og for kommende stortingsmelding. Vårt viktigste tips er å aldri undervurdere deltakerne.
14. Presiser at ledsagere skal ha en passiv rolle, og at de gjerne oppholder seg litt i bakgrunnen. Dette opplevde vi noe motstand mot, men vi vil likevel anbefale dette videre, da det er deltakerne som skal være i sentrum. Det må uansett nevnes at de deltakerne som hadde behov for tilrettelegging fra ledsagerne sine selvfølgelig fikk det.

Statsråd Trine Skei Grande (V) og Gry-Lillian poserer for statssekretæren ved seminarslutt

Foto: Terje Roger
Bringedal, VG

Avslutning

Under seminaret var det en rekke problemstillinger som ble nevnt flere ganger. Ut ifra enesamtalene, individuelt skrivearbeid, plenumssamtaler og idemyldring kan man derfor anta at disse problemstillingene hadde større betydning for deltakerne enn andre. Et annet fellestrekk ved nevnte problemstillinger, var at de ble fremstilt som krav fra deltakerne. Derfor listes de mest nevnte kravene opp i en 20-punkts kravboks under:

Vi krever:

1. Høyere lønn enn 20-30 kroner i timen
2. Flere VTA-plasser
3. Tilstrekkelig med timer til brukerstyrt personlig assistent (BPA) for mennesker med utviklingshemming
4. Mulighet til å tjene mer enn 0,4 % av grunnbeløpet (= 39 943.-) uten at trygden blir avkortet
5. Mulighet til å fagorganisere seg
6. Mobbeombud for voksne
7. Flere ordinære arbeidsplasser
8. Transportkort for de som trenger å komme seg på arbeid, og fritidsaktiviteter
9. Gode ferieordninger uten at man må betale for ledsager
10. Mulighet til å bo med hvem man vil, hvor man vil
11. Å bli hørt i saker som angår oss
12. Bedre kompetanse i de kommunale tjenestene
13. Opplæring i grunnleggende rettigheter
14. Å bli tatt på alvor av helsepersonell og politikere
15. Stabil og levelig husleie
16. En beslutningsvenn man kan ta avgjørelser sammen med (lov om beslutningsstøtte)
17. At det blir lettere å få lån til egen leilighet
18. Vern om vårt, og andres, personvern
19. God psykisk helsehjelp når det er nødvendig
20. En utviklende og inkluderende skole, med kompetente fagfolk som kan bidra til utvikling

Gry-Lillian avsluttet seminaret med en rørende fremførelse av Gabriellas song, her avbildet sammen med instruktører ved Dissimilis nasjonale kompetansesenter.

Når man ser på innspillene og kravene til deltakerne kan visjonen om «et samfunn for alle» virke langt unna. Likevel er innspillene tydelige og konkrete, noe som muliggjør en endring til det bedre. Kravlisten legger føringer for hva deltakerne mener raskt må endres, og kan således være en sjekkliste for politikere og øvrige beslutningstakere mot et samfunn for alle.

Aldri før i historien har et departement invitert mennesker med utviklingshemming til innspillsseminar vedrørende en ny stortingsmelding. Det er nybrottsarbeid av ypperste klasse, og vi håper det er starten på en trend der utviklingshemmede selv kan få en tydelig stemme i samfunnsdebatten, og om spørsmål som i all hovedsak angår dem.

Seminardeltaker og elev ved Dissimilis Nasjonale Kompetansesenter

Gabriellas song

Det er nu som livet är mitt
Jag har fått en stund här på jorden
Och min längtan har fört mig hit
Det jag saknat och det jag fått

Det är ändå vägen jag valt
Min förtröstan långt bortom orden
Som har visat en liten bit
Av den himmel jag aldrig nått

Jag vill känna att jag lever
All den tid jag har
Ska jag leva som jag vill
Jag vill känna att jag lever
Veta att jag räcker till

Jag har aldrig glömt vem jag var
Jag har bara låtit det sova
Kanske hade jag inget val
Bara viljan att finnas kvar

Jag vill leva lycklig för att jag är jag
Kunna vara stark och fri
Se hur natten går mot dag

Jag är här
och mitt liv är bara mitt
Och den himmel jag trodde fanns
Ska jag hitta där nånstans

Jag vill känna att jag levt mitt liv

Gry-Lillian fikk gleden av å avslutte seminaret. Til vakkert akkompagnement fremførte hun «Gabriellas song» til tårer og full applaus fra salen. Denne rapporten avsluttes også med «Gabriellas song», da

sangtekstens betydning på mange måter summerer opp hva deltakerne drømmer om: **Frie og likeverdige liv, med muligheter til å bli den beste versjonen av seg selv.**

Litteraturliste

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2016). NOU 2016: 17. På lik linje – åtte løft for å realisere grunnleggende rettigheter til personer med utviklingshemming.

Barne, likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2013). Konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2010). Mennesker med utviklingshemming skal heller ikke diskrimineres
regjeringen.no/globalassets/upload/bld/rapporter/2010/info_og_utvikl_program_210_2013.pdf

Barne-, ungdoms- og familiedepartementet. (2012). FNs konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne. Lettlest og forkortet utgave. Hentet her:
bufdir.no/bibliotek/Dokumentside/?docId=BUF00003133

Dokument 8:172 S (2017-2018), Innst. 377 S (2017-2018). Representantforslag om utviklingshemmedes rettigheter og likeverd og om tiltak som styrker de grunnleggende rettighetene til mennesker med utviklingshemming. Hentet her:
www.stortinget.no/nn/Saker-og-publikasjoner/Vedtak/Vedtak/Sak/?p=71682

Slette, L. (2019). Det var bedre før. Arrangering av rettighetsseminar for mennesker med utviklingshemming, 19. - 20. august 2019 i Oslo
stiftelsensor.no/nyheter/item/det-var-bedre-for

Østby, M., og Haugenes, M. (red.). (2019). Inkluderende forskning sammen med personer med utviklingshemming. Universitetsforlaget

Anbefalt litteratur

Gitlesen, E., og Vandvik, G. (2017). Vi har også en stemme. Redd Barna

Skarstad, K. (2019). Funksjonshemmedes menneskerettigheter. Universitetsforlaget

Tøssebro, J. (red.). (2019). Hverdag i velferdsstatens bofellesskap. Universitetsforlaget

7.0

Vedlegg

7.1 Deltakerliste

7.2 Anmodningsvedtak

7.3 Samtykkeskjema

DELTAKERE PÅ MENNESKERETTIGHETSSEMINAR 19. - 20. august 2019

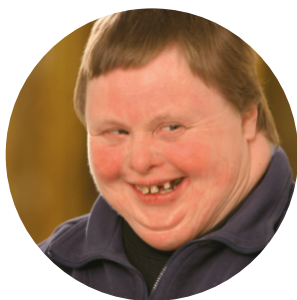
Gry-Lillian

Gry-Lillian kommer fra Gjettum. Hun har vært med i Dissimilis siden 1989, og er lidenskapelig opptatt av sang og musikk

Synne

Synne kommer fra Bekkjarvik. Hun sitter i styret i NFU Hordaland

Torill

Torill kommer fra Kongsberg. Hun har skrevet boka «venner» sammen med Britt-Evy Westergård

Svein Andre

Svein Andre kommer fra Sandefjord. Han spilte hovedrollen i filmen «Detektiv Downs». Har vunnet pris for beste mannlige skuespiller

Ole Magnus

Ole Magnus kommer fra Molde. Han underviser vernepleierstudenter ved Høyskolen i Molde

Thomas

Thomas kommer fra Skjetten. Han er medlem av brukerrådet i Skedsmo kommune

Lars Åge

Lars Åge kommer fra Sandefjord. Han er tidligere politiker i byrådet i Sandefjord

Jan Tore

Jan Tore kommer fra Uskedalen. Han er lidenskapelig opptatt av håndball, og gode fritidsaktiviteter

Lars Petter

Lars Petter kommer fra Drammen. Han har sittet i styret i NFU Nedre Eiker

Marius

Marius kommer fra Sandnessjøen. Han er leder av Alstahaug lokallag, og arbeider for å komme inn i NFU sitt landsstyre fra 2020

Camilla

Camilla kommer fra Tolvsrød. Hun sitter i landsstyret til NFU, og har holdt forelesninger om selvbestemmelse

Kristin

Kristin kommer fra Harstad. Hun er samboer med Karl Johan Sørensen Ellefsen. Hun har forsket på levekårssituasjonen til mennesker med utviklingshemming i samiske områder

John-Harald

Kommer fra Kolsås. Bodde på Emma Hjorts hjem som barn. Arbeider for NFU. Har vært medlem i rådgivningsgruppen i Bærum siden 1998

Karl Johan

Karl Johan kommer fra Harstad. Han er samboer med Kristin Dalsbø Jensen. Han har forsket på levekårssituasjonen til mennesker med utviklingshemming i samiske områder

Ørjan

Ørjan kommer fra Odda. Han er nestleder i NFU Indre Hordaland lokallag

Kari Anne

Kari Anne kommer fra Bergen. Hun arbeider som reporter i TV BRA

Jan-Magne

Jan-Magne kommer fra Bergen. Han arbeider som redigerer og filmfotograf i TV BRA

Representantforslag om utviklingshemmedes rettigheter og likeverd og om tiltak som styrker de grunnleggende rettighetene til mennesker med utviklingshemming

Dokument 8:172 S (2017-2018), Innst. 377 S (2017-2018)

Tilhører sak

Representantforslag om utviklingshemmedes rettigheter og likeverd og om tiltak som styrker de grunnleggende rettighetene til mennesker med utviklingshemming

---

Vedtak 893

Stortinget ber regjeringen sørge for tett involvering av funksjonshemmedes organisasjoner i alle ledd i prosessen under utarbeidelsen av regjeringens helhetlige strategi for likestilling av mennesker med nedsatt funksjonsevne, herunder faste kontaktpunkter med sektoransvarlige departementer.

Vedtak 894

Stortinget ber regjeringen legge frem en stortingsmelding med forslag til tiltak for at utviklingshemmede skal få oppfylt sine menneskerettigheter på lik linje med andre.

Vedtak 895

Stortinget ber regjeringen legge frem en Stortingsmelding om sikring av utviklingshemmedes menneskerettigheter der det legges vekt på utviklingshemmede rett til å uttrykke sin mening eller hevde sin rett på lik linje med andre.

Vedtak 896

Stortinget ber regjeringen legge frem en Stortingsmelding om sikring av utviklingshemmedes menneskerettigheter der det legges vekt på tiltak som sikrer utviklingshemmede retten til arbeid, herunder tilrettelagt yrkesfagutdanning.

Vedtak 897

Stortinget ber regjeringen legge frem en Stortingsmelding om sikring av utviklingshemmedes menneskerettigheter der det legges vekt på utviklingshemmedes rett til lik tilgang til helsetjenester av god kvalitet som resten av befolkningen.

Vedtak 898

Stortinget ber regjeringen oppheve den innstrammingen som har skjedd i utviklingshemmedes muligheter til å ta et andre år på folkehøgskole.

Vedtak 899

Stortinget ber regjeringen legge frem en Stortingsmelding om sikring av utviklingshemmedes menneskerettigheter der erfaringene med vergemålsloven gjennomgås og foreslå nødvendige lovendringer som sikrer den enkelte vergetrengendes medbestemmelse og rettssikkerhet.

Vedtak 900

Stortinget ber regjeringen legge frem en Stortingsmelding om sikring av utviklingshemmedes menneskerettigheter der det legges vekt på tilrettelagt undervisning for utviklingshemmede elever i den ordinære skolen, herunder universell utforming av eksisterende skolebygg.

Vedtak 901

Stortinget ber regjeringen legge frem en Stortingsmelding om sikring av utviklingshemmedes menneskerettigheter der det legges vekt på at utviklingshemmede skal ha samme mulighet til å kjøpe og eie egen bolig som andre.

Vedtak 902

Stortinget ber regjeringen legge frem en Stortingsmelding om sikring av utviklingshemmedes menneskerettigheter der det legges vekt på å sikre at tjenesteapparatet for mennesker med utviklingshemming innehar tilstrekkelig kompetanse til at utviklingshemmede får likeverdige tjenester innenfor ulike samfunnsområder, på linje med alle andre.

Vedtak 903

Stortinget ber regjeringen legge frem en Stortingsmelding om sikring av utviklingshemmedes menneskerettigheter der det legges vekt på å sikre god koordinering av tjenestene til utviklingshemmede i overgangssituasjoner og mellom løpende tjenester, internt i kommunene, og mellom kommune, fylkeskommune og stat.

Vedtak 904

Stortinget ber regjeringen legge frem en Stortingsmelding om sikring av utviklingshemmedes rettigheter der det legges vekt på å sikre at FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) fullt ut skal gjennomføres på alle relevante samfunnsområder, blant annet gjennom en helhetlig tilnærming på departementsnivå for hvordan man skal nå politiske målsettinger for utviklingshemmede, og sikre en koordinert innsats.

Vedtak 905

Stortinget ber regjeringen legge frem en Stortingsmelding om sikring av utviklingshemmedes menneskerettigheter der det legges vekt på å sikre alle muligheter til å drive med meningsfylte fritidsaktiviteter og muligheter for livssynsutøvelse.

Vedtak 906

Stortinget ber regjeringen legge fram en stortingsmelding om sikring av utviklingshemmedes menneskerettigheter, der det foretas en kartlegging av om det er store forskjeller i praksis mellom kommuner og fylkeskommuner, når det gjelder skolefritidsordning/tilbud etter skoletid fra 4. årstrinn til og med videregående skole, herunder innhold i tjenestene og egenbetaling fra foreldrene, og gi en vurdering av i hvilken grad det er opplæringsloven eller lov om helse- og omsorgstjenester, som skal dekke slike tjenester, sett i lys av FN-konvensjonen om funksjonshemmedes rettigheter.

Menneskerettighetsseminar 19. – 20. august 2019

Avtale om film, foto og tekst

Sett kun ett kryss:

- Jeg gir tillatelse til at arrangør kan filme, ta bilder av meg, gjøre lydopptak og notere det jeg sier på seminaret
- Jeg gir ikke tillatelse til at arrangør kan filme, ta bilder av meg, gjøre lydopptak og notere det jeg sier på seminaret

---

(navnet ditt)

Hvis det blir gitt tillatelse:

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet // Kulturdepartementet // TV BRA // Stiftelsen SOR kan bruke tekst, film og foto i stortingsmelding, brosjyrer, nettsider, sosiale medier og lignende.

Hvor skal bilder lagres?

Bildene som er aktuelle å bruke lagres på åpen nettside, synlig for alle. Adressen er <https://www.flickr.com/photos/stiftelsen-sor/albums>

Hvis du ombestemmer deg

Bildene lagres på ubestemt tid. Men du kan når som helst ombestemme deg. Hvis du vil at vi skal slette bilder vi har tatt av deg, gjør vi det. Da må du ta kontakt.

Holmenkollen 19. – 20. AUGUST

Signatur

Avtalepunktene tar utgangspunkt i GDPR (General Data Protection Regulation), som gjelder fra 2018 for EU og EØS land.

**Inkluder
oss!**

**- Vi må bli hørt og sett.
Det handler om respekt.**
